

Τὰ Λεγόμενα или τὰ ὄντα? За предметот на класификацијата во Аристотеловите Категории

Ана Димишковска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
Филозофски факултет – Институт за филозофија
ana@fzf.ukim.edu.mk

Клучни зборови: Аристотел, категории, класификација, супстанција, акциденција

Увод

На самиот почеток на корпусот логички списи на Аристотел, познат под името *Органон*, се наоѓа малиот по обем, но исклучително значаен и повеќеслоен спис *Категории*. Овој Аристотелов труд несомнено спаѓа во делата кои пресудно ја имаат обележано историјата на западната филозофска и логичка мисла од нејзиното раѓање па сè до денес. Имено, учењето за категориите претставува не само еден од теориските столбови на целокупниот Аристотелов филозофски систем, туку и мошне влијателна доктрина која на различни начини е третирана во делата на подоцнежните философи, создавајќи огромно множество секундарна литература од логички, онтолошки, епистемолошки и лингвистички карактер. Оттаму, воопшто не зачудува фактот што анализата на филозофските идеи изложени во овој спис е поврзана со голем број интерпретативни контроверзии.

Една од основните причини за ваквата ситуација е, секако, и природата на ова Аристотелово дело, кое спаѓа во групата на неговите „акроаматички списи“ – оние кои не биле наменети за објавување, туку служеле како белешки за предавања пред мал круг слушатели во неговата школа (Bocheński 1957,10). Очеvidно, текстовите од овој вид ниту се настанати „во еден здив“, ниту се систематски и грижливо редактирани; сосем е можно Аристотел повеќепати да се навраќал на едни исти места во нив и да ги преработувал во светлината на новите сознанија и внатрешниот развој на сопствената мисла. Исто така, голем дел од севкупниот контекст во кој настанале и функционирале не само *Категориите*, туку и останатите акроаматички списи, суштински поврзани Аристотеловиот жив збор и дискусиите со тесниот круг негови слушатели и соговорници, е неповратно загубен за подоцнежните поколенија. Оттаму, не само современите, туку уште и античките коментатори, дури и оние од форматот на Порфириј и Боетиј, се соочуваат со големи тешкотии при обидот да ја доловат вистинската смисла и дострел на тезите формулирани во *Категориите* (De Wulf 1911, 3-4). Исто така, ова дело е единствениот спис од *Органонот* чија автентичност со издржани разлози се доведува под прашање, во смисла на тоа дека е возможно определени поглавја од

него да не се напишани од страна на самиот Аристотел, туку на некој од неговите ученици (Blanché 1970, 26-27). Сепак, од друга страна, сомнежите за автентичноста ги засегаат првенствено последните поглавја од *Категориите*, каде што се третираат т.н. „постпредикаменти“, (Blanché 1970, 27) и на тој начин не го засегаат јадрото на Аристотеловата доктрина за категориите, изложена во почетниот дел од списокот.

Од богатството прашања и мисловни перспективи кои ги отвораат Аристотеловите *Категории*, во овој труд вниманието ќе биде фокусирано само врз едно фундаментално прашање: За што зборува Аристотел кога зборува за категориите? Дали за најопштите видови предикати, сфатени како јазичко-логички ентитети, за највисоките поими како познавателни инструменти, или пак за основните типови нешта кои се подведуваат под овие поими и се опишуваат со помош на јазичките изрази? Дилемите околу природата на Аристотеловата категоријална анализа се дополнително зголемени од одлуката на византиските логичари, приредувачите на *Органонот* - кој, како што беше споменато, ги обединува логичките трудови на Аристотел - на самиот негов почеток да ги поместат *Категориите*, и покрај тоа што ова дело, барем на прв поглед, третира поскоро онтолошка, метафизичка, отколку стриктно логичко-јазичка или познавателна проблематика.

Во потрагата по одговорот на гореспоменатото прашање, кое ги збунувало уште најраните проучувачи на Аристотеловото дело, како централна точка ќе ни послужат ставовите разработени во, условно земено, првиот дел од овој спис – поглавјата 1-5, во кои се содржат најважните ставови на Аристотел врз кои почива доктрината за категориите.

1. Предметот на класификацијата – зборовите и нештата

Во општа теориска смисла, проблематиката третирана во рамките Аристотеловите *Категории* му припаѓа на корпусот стожерни прашања, неодминливи при секој обид за философски пристап кон светот: Како да се опише битието, постојното како постојно? Како да се дојде до темелната, подлежачка онтолошка шема, систем на класификација составен од најопшти поими кој ќе ни овозможи да ја определиме природата на секое постојно нешто и да го сместиме во нему својствената класа, изразена преку соодветната категорија? Како да се откријат тие невидливи, а фундаментални, внатрешни линии на разграничување на типовите постоење, како жиличките скриени во мермерот, со чие адекватно воочување и проследување може да се долови не само базичната онтолошка структура на светот, туку и да се објасни начинот на кој е конституиран нашиот познавателен и јазичен апарат како систем од поими, термини и специфични врски и законитости кои управуваат со нивната употреба? Како, најпосле да се објаснат и теориски да се втемелат интуитивните разлики кои ги воочуваме меѓу постојните нешта - од една страна, помеѓу индивидуите кои припаѓаат на еден ист природен и логички вид – на пример, помеѓу Сократ и Платон, а од друга страна, помеѓу индивидуите и ентитетите од поинаков тип (време, простор, дејствување итн.) – на пример, помеѓу Платон и „вчера“, „на плоштадот“, „трча“, итн.? Дали

секоја теорија во чии рамки е понудена категоријална, класификациска шема според која се диференцира единството на постојното како постојно е нужно произволна, или пак постојат критериуми според кои една таква теорија може да претендира на подобра втемеленост во однос на соперничките теории?

Очевидно е дека Аристотел не е ниту првиот ниту последниот философ во историјата на човечката мисла кој сериозно ги разработува овие прашања – на извесен начин, и Платон и Плотин, Порфириј и Аквински, Декарт и Лајбниц, Лок и Беркли, Кант и Хегел, Brentano и Хартман, со или без директна врска со Аристотеловиот категоријализам, се занимаваат со некои од нивните многубројни аспекти (Studtmann 2008, 1). Сепак, се чини дека Аристотеловите категоријални шеми заслужуваат особено внимание – како поради нивната внатрешна теориска вредност, така и поради влијанието кое го имаат извршено врз развојот на подоцнежните философски учења, вклучително и многубројните интерпретативни спорови кои ги имаат предизвикано.

Првото и најчесто дискутирано спорно прашање, како што беше споменато уште во уводот на овој труд, се однесува на самите објекти на Аристотеловата категоријална класификација: Што всушност класификува Аристотел, - „symbols of what they symbolize, words, or, in a very wide sense, things“? [1] (Kneale and Kneale 1962, 25). Изворот на оваа тешкотија се наоѓа уште во второто поглавје од *Категориите* на чиј почеток Аристотел вели: „*Τῶν λεγομένων τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται, τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς. τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκὴν οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικά. τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς οἷον ἄνθρωπος, βούς, τρέχει, νικά.*“ (Cat. 1, 1a 16-19) [2]

Понатаму, во четвртото поглавје, зборувајќи за изразите земени без заемна врска, Аристотел ја дава својата прочуен список на десетте категории – супстанција, квантитет, квалитет, однос, место, време, положба, поседување, дејствување, трпење: „*Τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἥτοι οὐσίαν σημαίνει ἢ ποσὸν ἢ ποῖον ἢ πρὸς τι ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ κείσθαι ἢ ἔχειν ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν.*“ (Cat. 4, 1b 25-27) [3]

Фактот што списокот на категориите во овој спис се појавува во контекст на Аристотеловата разработка на видовите λεγόμενα, односно на изразите, нештата кои се искажуваат, или, сфатено во најопшта смисла, зборовите, јазичните симболи, вообичаено се зема како силен аргумент во прилог на „лингвистичката“ интерпретација на Аристотеловот пристап во *Категориите*. Имено, според ова сфаќање, значењето на самиот збор *κατηγορία* треба да се толкува во смисла на „предикат“, од што следува дека системот на класификација на десетте категории всушност претставува класификација на различни типови лингвистички предикати (Studtmann 2008, 6; споредете и Kneale and Kneale 1962, 26). Уште еден разлог кој дополнително го поткрепува ваквото гледиште е фактот што една од глобалните одлики на Аристотеловиот начин на развивање на философските тези е неговата чувствителност за јазикот и нему инхерентните структури (Studtmann 2008, 18-19), во таа смисла што разликите помеѓу типовите изрази во јазикот тој ги третира како показател на суштествени философски дистинкции. Навистина,

сличноста на некои елементи од Аристотеловата листа на категориите со соодветните елементи од граматичката таблица на видовите јазички изрази е повеќе од очигледна, на пример – поврзаноста на категоријата *супстанција* со именките, на категоријата *квалитет* со придавките, на категориите *дејствување* и *трпење* со глаголите, на категориите *место* и *време* со прилозите за време и начин итн. Иако тука, се разбира, не се работи за кореспонденција „едно-едно“ помеѓу философско-логичките и граматичко-лингвистичките категории, степенот на блискост помеѓу нив е доволен за, во најмала рака, да не дозволи некритичко отфрлање на помислата за можноста од конзистентна лингвистичка интерпретација на Аристотеловиот приод кон проблемот на категориите.

Сепак, ако во Аристотеловиот текст можат да се најдат аргументи за поткрепа на гореспоменатата теза, тој исто така дозволува формулирање на подеднакво силни, ако не и уште посилни аргументи во прилог на алтернативното гледиште – имено, дека вистински предмет на Аристотеловиот интерес во *Категориите* не се самите јазични изрази, туку со нив означените нешта (*τὰ ὄντα*). Така, ако во првиот пасус од второто поглавје Аристотел констатираше дека изразите се искажуваат или со или без заемна врска, при што, како што ќе покаже подоцна, секој од независните изрази означува некоја од десетте категории, веќе во вториот пасус од второто поглавје, Аристотел го продолжува развивањето на започнатата мисла велејќи: „*Τῶν ὄντων τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένον τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενὶ ἐστίν, οἷον ἄνθρωπος καθ' ὑποκειμένον μὲν λέγεται τοῦ τινὸς ἄνθρώπου, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενὶ ἐστίν* (Cat. 2, 1a 20-23). [4]

Оваа формулација, очигледно, имплицира дека својството на „искажување“, во смисла на капацитет „да се биде исказан, предициран за нешто друго“, Аристотел не го врзува единствено за јазичните изрази, туку и за самите нешта, колку и тоа да звучи необично за модерниот логичко-лингвистички сензибилитет. Всушност, се чини дека и самиот Аристотелов израз *τὰ λεγόμενα* е двосмислен и може да се толкува и како да се однесува на „исказаните нешта“ (“things said”), но и на нештата за кои се зборува (“things spoken of”), нештата на кои се реферира со помош на зборовите (Studtmann 2008, 6). Според сугестијата на Вилијам и Марта Нил, не е исклучено дека кога Аристотел го употребува терминот „категија“ тој не мисли на лингвистички израз, туку на самиот атрибут, својството на нештата (Kneale and Kneale 1962, 26). Во секој случај, наведениот пасус укажува на фактот дека толкувањето на изразот „категија“ единствено во смисла на чисто лингвистички предикат е претесно и дека мора сериозно да се разгледа тезата дека вистински предмет на Аристотеловиот класификаторски приод во *Категориите* се всушност војазичните, онтолошки примарни ентитети – нештата и нивните својства. Дополнителна поткрепа за овој став претставува и фактот што во самото второ поглавје од *Категориите* тој ја изложува својата фундаментална онтолошка шема, која е клучна за разбирањето како на Аристотеловата глобална метафизичка концепција, така и на натамошната содржина и аргументација изложена во самиот спис.

2. Супстанциите и акциденциите

Споменатата поделба на τὰ ὄντα Аристотел ја извршува според два критериума, од кои првиот е поврзан со прашањето дали некое нешто има или нема онтолошка независност, самостојност, или, како што се изразува Аристотел, дали се наоѓа или не се наоѓа во некој субјект. Примената на овој критериум постојните нешта ги дели на две класи. Во првата класа спаѓаат нештата кои не се наоѓаат во некој субјект, односно оние на кои не им е потребен друг онтолошки супстрат во кој би постоеле, како, на пример „човек“, кој не се наоѓа во ниту еден индивидуален човек, или „Сократ“, кој постои како засебна, самостојна индивидуа. Подоцнежната философска традиција, под влијание на латинската рецепција на Аристотеловата терминологија, овие ентитети ги нарекува „супстанции“ – нешта кои имаат независно постоење и се способни да „ги носат“ својствата што се наоѓаат во нив. Втората класа нешта, пак, која се добива како резултат на примената на овој критериум се нештата кои се наоѓаат во некој субјект, односно, кои немаат онтолошка самостојност и не се способни за независно постоење; Аристотеловите примери за ваквите типови нешта се науката (знаењето, ἐπιστήμη), која постои во душата како нејзин супстрат, или бојата, која не може да постои независно од обоеното тело. Овие ентитети философската терминологија ги нарекува „акциденции“ – во смисла на несуштински, несупстанцијални нешта (својства, квалитети, атрибути) кои им припаѓаат, им „придоаѓаат“ на супстанциите.

Вториот критериум на онтолошката поделба се однесува на прашањето на универзалноста, односно партикуларноста на ентитетите. Според овој критериум, како што беше споменато погоре, нештата се делат на оние кои можат да се искажуваат или предидираат за некои други нешта – како, на пример, „човек“ кој се предидира за различните човечки индивидуи („Сократ е човек“, „Платон е човек“, итн.) и на оние кои не можат да се предидираат за други нешта, како на пример „Сократ“, „ова бело“, итн. Ентитетите од првиот тип се универзални, а од вториот партикуларни.

Со комбинирањето на овие два критериума се добиваат четирите фундаментални типа постојни нешта (*Cat.* 2, 1a 20 - 1b9):

1) τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένον τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν - нешта кои се искажуваат за некој друг субјект, а самите не се наоѓаат во ниеден субјект; од философски аспект, тука станува збор за универзалните, или т.н. „втори“ супстанции, на пример „живо суштество“, „човек“ – логички кажано, родовите и видовите на овие родови, кои се искажуваат (предидираат) за своите поединечни претставници, индивидуите, но не се наоѓаат во ниедна од нив;

2) τὰ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ μὲν ἐστι, καθ' ὑποκειμένον δὲ οὐδενὸς λέγεται - нешта кои самите се наоѓаат во некој субјект, но не се искажуваат за ниеден друг субјект; тука станува збор за т.н. „партикуларни акциденции“, како бојата на едно поединечно тело, кое се наоѓа во телото како субјект, но поради онтолошката врзаност за него не може да се искаже, односно предидира, за ниеден друг субјект;

3) τὰ δὲ καθ' ὑποκειμένω τε λέγεται καὶ ἐν ὑποκειμένω ἐστὶν - нешта кои се искажуваат за некој субјект, и едновременно се присутни во некој субјект; тоа се т.н. „универзални акциденции“, на пример „наука“, бидејќи науката се наоѓа во некој субјект, имено, во душата, но и се искажува за некој друг субјект, на пример, за некоја поединечна граматичка наука;

4) τὰ δὲ οὐτ' ἐν ὑποκειμένω ἐστὶν οὐτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται - нешта кои ниту се во некој субјект, ниту се искажуваат за некој субјект; тука се работи за партикуларните, индивидуалните или т.н. „први супстанции“, на пример „Платон“, или „овој човек“, кои имаат независна, самостојна егзистенција и поради својата индивидуалност не можат да функционираат како предикати на ништо друго. [5]

Каква е врската на оваа класификациска шема со погоре наведената листа на десетте категории? Нивната споредба покажува дека единствените ентитети кои не се присутни во некој субјект, односно не се онтолошки зависни од него, се ентитетите кои спаѓаат во категоријата на супстанцијата, а дека ентитетите од другите категории – *квантитет*, *квалитет*, итн. се присутни во некој субјект, или на суштински начин зависни од него. Овој факт укажува на привилегираното место кое во Аристотеловиот систем го има првата од десетте категории – категоријата *супстанција*, а во нејзините рамки, особено првите супстанции – конкретните, поединечни, индивидуални нешта, на кои Аристотел им го припишува супстанцијалниот статус во првичната и најсвојствена смисла. Според неговата концепција, првите супстанции се темелот на севкупното постоење, „онтолошката карпа“ (Studtmann 2008, 8) на светот. Имено, самиот Аристотел вели: „Τὰ δ' ἄλλα πάντα ἤτοι καθ' ὑποκειμένων λέγεται τῶν πρώτων οὐσιῶν ἢ ἐν ὑποκειμέναις αὐταῖς ἐστὶν“ (Cat. 5, 2a 34-35) [6]; Следствено, „μὴ οὐσῶν οὖν τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀδύνατον τῶν ἄλλων τι εἶναι“ (Cat. 5, 2b 5-6). [7]

Привилегираното место на првата супстанција сфатена како конкретно, поединечно, индивидуално постоење не само што е основата на Аристотеловата онтолошка концепција, туку таа претставува и еден вид теориско орудие за противставување на Платоновата философска доктрина. Имено, додека кај Платон поседувањето на највисок онтолошки статус им припаѓа на општостите, идеите одвоени од сенчестиот свет на конкретните, материјални, индивидуални нешта, кај Аристотел хиерархијата е пресвртена: првите супстанции тој ги определува како супстанции во најсвојствената и најдиректната смисла на овој збор, а со напредувањето кон повисоките степени на општоста супстанцијалниот статус не се зголемува, туку, напротив, се намалува и бледнее.

Сепак, како што потенцираат Вилијам и Марта Нил, очевидно е дека Аристотел никогаш наполно се нема ослободено од трагите на Платоновите светоглед (Kneale and Kneale 1962, 31). Тоа најдиректно се огледа во нејасниот статус кој во *Категориите* им е додаден на вторите, универзални супстанции, т.е. родовите и видовите – „човек“, „животно“ итн. во кои спаѓаат поединечните нешта од соодветниот вид, односно род. Имено, нарекувајќи ги видовите и родовите супстанции единствено во секундарна, изведена смисла, Аристотел повлекува јасна

онтолошка разлика помеѓу првите и вторите супстанции, давајќи им несомнен примат на првите. Но, од друга страна, ако претходно назначениот критериум на супстанцијалноста – способноста за независно постоење, во смисла на „небидување во ниту еден субјект“, доследно се примени и врз вторите супстанции, општостите од типот на видовите и родовите, тогаш следува една непосакувана консеквенција: признавањето на нивниот донекаде самостоен онтолошки статус. Тоа, очигледно, е многу поблиску до Платоновата позиција отколку што самиот Аристотел би бил подготвен експлицитно да го допушти. Оттаму, Аристотел е мошне внимателен во прецизирањето на начинот на постоење на родовите и видовите, велејќи дека колку поблиску тие се до првата супстанција – поединечното, индивидуалното – толку се „повеќе супстанции“, односно се нарекуваат супстанции во поадекватна и подиректна смисла: „*Τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν μᾶλλον οὐσία τὸ εἶδος τοῦ γένους*“ (Cat. 5, 2b 7-8). [8]

Сепак, неговиот текст не нуди доволно индикации во која смисла треба да се интерпретира ова „степенување“ на супстанцијалноста и неговите натамошни логички консеквенции. Ваквата двосмисленост на статусот на вторите супстанции не останала незабележана уште кај античките коментатори на Аристотел, на прво место од страна на Порфириј и Боетиј; имено, под влијание на нивните формулации на дилемите околу овој проблем подоцна жестоко ќе се разгори средновековниот спор околу универзалиите. Во рамките на овој спор, односот помеѓу зборовите, поимите и нештата повторно ќе биде философски проблематизиран преку судирот на номиналистичката, реалистичката и концептуалистичката позиција во поглед на прашањето за начинот на постоење на општостите (De Wulf 1911).

3. Јазикот - патоказ кон битието?

Имајќи ја предвид доминантноста на онтолошкото рамниште на анализите изведени во Аристотеловите *Категории*, би можело да се каже дека гледиштето според кое основниот предмет на неговиот интерес се τὰ ὄντα, самите постојни нешта кои се подложени на систематската философска класификација, е поткрепено со издржани аргументи. Сепак, иако ваквата „онтолошка“ интерпретација на категориите може на прв поглед да изгледа противставена на претходно изнесената „лингвистичка“ интерпретација, според која Аристотел првенствено се занимава со зборовите и нивната категоризација како различни типови предикати, ваквиот впечаток всушност е неоправдан. Имено, една од карактеристичните одлики на целата филозофска аргументација изложена во *Категориите* е токму преплетеноста на онтолошкото и лингвистичкото рамниште на кои симултано се движи мислата на Аристотел, сугерирајќи ја идејата за нивната суштинска, внатрешна поврзаност. Оваа теза на исклучително јасен и уверлив начин ја формулираат Вилијам и Марта Нил, велејќи дека „Aristotle is classifying types of being (τὰ ὄντα), but he uses the differences between rules for different linguistic expressions as a clue to the differences between types of being“. (Kneale and Kneale 1962, 27.) [9] И навистина, се чини дека една од

неексплицитните темелни претпоставки на Аристотеловата концепција од *Категориите* е реалистичко-натуралистичката идеја за постоењето на примарни онтолошки структури низ кои се изразува диференцираноста на битието, дека тие се во извесен степен отсликани во јазикот и неговата категоријална структура, и дека токму поради тоа анализите на јазикот и неговите елементи можат да претставуваат релевантна појдовна точка за философската анализа со метафизички амбиции. Сепак, многу е важно да не се испушти од вид фактот што ова стојалиште лингвистичките согледби и паралели ги зема како почетна, но никако не и како крајна точка и цел на философската размисла; пред неа, имено, стои многу подалекусежната задача на проникнување и артикулирање на слоевите на постоењето кои се кријат зад, и се изразуваат низ појавноста достапна преку секојдневно емпириско и лингвистичко доживување на светот.

Релативизирањето на дистинкцијата $\tau\acute{\alpha}$ λεγόμενα/ $\tau\acute{\alpha}$ ὄντα може да се прошири и во поинаква насока, имено со додавањето на своевидно трето, посредно рамниште помеѓу она на зборовите и на нештата – рамништето на поимите, концептите. Имено, овој чекор го подразбира напуштањето на експлицитниот текстуален хоризонт на *Категориите* и земањето предвид на основните постулати на Аристотеловата семантика, изложена во првото поглавје од *За толкувањето* (*De Int.1*, 16a3-9). Според оваа семантичка концепција, зборовите на конвенционален начин ги означуваат поимите, сфатени како специфични доживелици на душата, а тие, пак, од своја страна, ги отсликуваат нештата, претставувајќи нивни природни означители.

Ова гледиште е основа за интерпретативниот приод кој во *Категориите* гледа обид за класификација на концептите, најопштите поими со кои умот ја опфаќа и ја структурира реалноста. Сепак, се чини дека погоре посочената концепција за поврзаноста на лингвистичкото и онтолошкото рамниште во Аристотеловата перспектива може хармонично да го вклопи во себе и поимниот слој сфатен како клучна алка низ која онтолошката разгранетост на битието првично се артикулира низ познанието, а потоа се изразува и низ јазикот.

Меѓутоа, од друга страна, отвореноста на Аристотеловиот текст и неексплицитноста на некои од неговите клучни места, остава простор и за покренување на прашањето во која мера категоријалните шеми со кои се служиме во познавателна и јазична смисла претставуваат не само одраз на некакви независно постојни метафизички структури, туку и фактор на самото конституирање на нашата онтолошка слика на светот? Имено, имајќи го предвид фактот што зборовите и концептите се инструмент на нашиот темелен контакт со светот, тие во голема мера го условуваат начинот на кој хаотичното сетилно и интелектуално искуство се систематизира во организирана, смислена, и систематично диференцирана целина. Овој, зборувајќи со кантовска терминологија, трансцендентален капацитет на јазикот и низ него изразената категоријална шема, како априорна структура на организација и осмислување на целокупното човеково емпириско и интелектуално искуство, се разбира, не е експлицитно третиран во изворниот Аристотелов текст, меѓутоа е една од

возможните, философски исклучително стимулативни патеки на развој на идеите сугерирани во него, и потенцијален предмет за идни истражувања кои ги надминуваат рамките на овој труд.

Заклучок

Соочувањето на аргументите на противставените гледишта во поглед на природата на Аристотеловиот приод во *Категориите*, ѝ дава предност на т.н. онтолошка интерпретација, но со нагласување на значењето на концептуалните и лингвистичките патокази и инструменти во доловувањето на темелната структурираност и диференцираност на „постојното како постојно“. Во светлината на овие сознанија, и одлуката на приредувачите да ги поместат *Категориите* на почетокот на корпусот логички списи на Аристотел изгледа многу помалку произволна отколку што тоа може да се чини на прв поглед. Имено, логичките белези на процесот на предикацијата, структурата на елементарните искази сочинети од субјект и предикат, логичкото поведење на универзалните искази кои влегуваат во составот на силогизмот и многу други клучни елементи на Аристотеловата логичка теорија се директно условени токму од неговите онтолошки гледишта изнесени во *Категориите*. Следствено, Аристотеловите *Категории* претставуваат блескав пример за единството на философската мисла, нераскинливата поврзаност и заемна условеност на нејзините метафизички, епистемолошки и логички компоненти – единство кое во денешниот интелектуален контекст се чини дека е, ако не наполно загубено, тогаш барем сериозно разнишано.

Белешки:

- [1] “симболите или она што тие го симболизираат, зборовите или, во мошне воопштена смисла, нештата”; (преводот на овој и на останатите пасуси од делата кои не се преведени на македонски е на авторката на текстот).
- [2] Грчкиот текст е користен од едицијата на Loeb Classical Library (1962), во која е репродуцирана Бекеровата (Bekker) верзија. За наведениот пасус го предлагам следниов превод: „Од изразите, некои се искажуваат со оглед на некаква заемна врска, а други, пак, без заемна врска. Оние кои се искажуваат со оглед на заемна врска се, на пример, *човекот трча, човекот победува*. Оние кои се искажуваат без заемна врска се, на пример, *човек, говедо, трча, победува*“. Сепак, овој превод, како и понатамошните преводи на синтагмите и пасусите од Аристотеловиот текст, е само провизорен и поскоро во функција на следење на аргументацијата на тезите изложени во трудот, отколку во функција на сугерирање трајни терминолошки решенија. Еден целосен и повеќестрано обмислен превод на Аристотеловите *Категории* на македонски, како резултат на заедничка работа на философите, класичните филолози и лингвистите на овој исклучително значаен проект, останува како *desideratum* во контекстот на нашата философска и научна култура.
- [3] „Секое од нештата кои се искажуваат без заемна врска означува или *супстанција* или *колку* или *какво* или *во однос на што* или *каде* или *кога* или *положба* или *имање* или *дејствување* или *трпење*“. Од сите наведени категории, во терминолошка смисла, философски најзначаен, но и најпроблематичен е преводот на *οὐσία* со „супстанција“. Во

овој текст систематски се употребува ваквото решение поради зацврстеноста на овој термин во философската традиција и неговата соодветност во контекстите релевантни за целта на трудов. Сепак, просторот за дискусија околку оптималниот избор на термин за преводот на οὐσία останува отворен, при што сериозно треба да се разгледаат лингвистичките аргументи и философските импликации поврзани со употребата на секое од можните алтернативни решенија („суштина“, „сушност“, „бит“, „бидност“ итн.), особено имајќи ги предвид и останатите сродни термини од Аристотеловиот философски вокабулар, како на пример τὸ τί ἦν εἶναι и τί ἐστί.

- [4] „Од нештата некои се искажуваат за некој субјект, а не се присутни во ниту еден субјект, како што, на пример, човек се искажува за еден субјект, за некој поединечен човек, но не се наоѓа ниту во еден субјект.“
- [5] Во современата философска терминологија, особено во онаа од англиското говорно подрачје, постои разногласие во поглед на тоа како треба да се именуваат ентитетите добиени со оваа четворна Аристотелова класификација; така, релативно често се среќаваат решенијата “primary/secondary substances”, “universal/particular accidents”, но постојат и случаи во кои акциденциите се именуваат како “non-substances”, па дополнително се диференцираат на “non-substantial universals” и “non-substantial particulars” (Cohen 2009). Алтернативно, како што тоа го прави Штутман (Studtmann 2008, 3) можат да се разликуваат: “accidental/essential universals” (тука би спаѓале универзалните акциденции и вторите супстанции) и “accidental/non-accidental particulars” (тука би спаѓале партикуларните акциденции и првите супстанции). Како што и претходно беше споменато, во овој текст, во духот на доминантната философска традиција, се користат паровите термини “супстанција/акциденција” и “универзално/партикуларно”, што, се разбира, не имплицира невозможност од аргументирано преиспитување на традиционално усвоените решенија.
- [6] „Сите други нешта или се искажуваат за првите супстанции како за субјект, или се наоѓаат во нив како во субјект“.
- [7] „кога не би постоеле првите супстанции, би било невозможно ништо друго да е“.
- [8] „Од вторите супстанции видот е супстанција повеќе отколку родот“.
- [9] „Аристотел ги класификува типовите на постојното (τὰ ὄντα), но тој ги употребува разликите помеѓу правилата за различните јазични изрази, како патокази за разликите помеѓу типовите на постојното“.

Библиографија:

- Aristotle (1962), *The Categories. On Interpretation. Prior Analytics*. (trans. Harold P. Cook, Hugh Tredennick), The Loeb Classical Library, 4th ed., William Heinemann, London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Blanché, R (1970), *La logique et son histoire d'Aristote à Russell*, Armand Colin, Paris.
- Bocheński, I. M (1957), *Ancient Formal Logic*, North Holland, Amsterdam.
- Cohen, S.M. (2009), ‘Aristotle’s Metaphysics’, (*The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Spring 2009 Edition*), Edward N. Zalta (ed.), Available: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2009/entries/aristotle-metaphysics/> (Посетено на 24 April 2011).
- De Wulf, M. (1911). ‘Nominalism, Realism, Conceptualism’, (*The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company). Available: <http://www.newadvent.org/cathen/11090c.htm> (Посетено на 24 April 2011).

Kneale, W., M. Kneale (1962), *The Development of Logic*, Clarendon Press, Oxford.
Studtmann, P. (2008) 'Aristotle's Categories', (*The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall 2008 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Available:
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/aristotle-categories/> (Посетено на 24 April 2011)

Τὰ λεγόμενα or τὰ ὄντα? On the Subject of Classification in Aristotle's *Categories*

Ana Dimiškovska

Ss Cyril and Methodius University – Skopje Faculty of Philosophy – Institute of Philosophy
ana@fzf.ukim.edu.mk

Key words: Aristotle, categories, classification, substance, accident

SUMMARY

The objective of this paper is to elaborate the main outlines of the controversy concerning the ultimate subject of classification in Aristotle's *Categories*.

Beginning with the earliest commentaries on the text, there has been much debate as to whether Aristotle's intention in his *Categories* was that of classifying linguistic predicates such as words and symbols or that of classifying the objects to which these predicates refer.

Analysis of Aristotle's text and of relevant secondary sources suggest that the main arguments supporting the "linguistic" interpretation are found in the common meaning of the word "κατηγορία" as "predicate", and in the general likeness of the structure of grammatical and logico-philosophical categorical schemes. On the other hand, the "ontological" interpretation of Aristotle's approach emphasizes Aristotle's constant concern with τὰ ὄντα, the types of being and their classification, resulting in the fourfold division of substances and non-substances ("accidents") in *Cat.* 2.

The possibility of a third "conceptual" approach to the problem of Aristotle's categories is also being explored. This approach suggests treating these categories as the most general concepts by which the mind structures and organises reality.

The main conclusion drawn from the argumentation examined and developed in this article is that the implicit presupposition of the unity of ontological, conceptual and linguistic aspects in the proposed categorical scheme is one of the fundamental features of Aristotle's approach and that the theoretical consequences of his doctrine of categories significantly influenced not only the metaphysical but also the logical aspects of his philosophy.